

SDU International Journal of Educational Studies

Elements Related to Wars in Hâkî's Süleymán-Náme

Kadir Alper
Suleyman Demirel University

To cite this article:

Alper, K. (2014). Elements related to wars in Hâkî's Süleymán-Náme. *SDU International Journal of Educational Studies*, 1(1), 45-53.

[Please click here to access the journal web site...](#)

SDU International Journal of Educational Studies (SDU IJES) is published biannual as an international scholarly, peer-reviewed online journal. In this journal, research articles which reflect the survey with the results and translations that can be considered as a high scientific quality, scientific observation and review articles are published. Teachers, students and scientists who conduct research to the field (e.g. articles on pure sciences or social sciences, mathematics and technology) and in relevant sections of field education (e.g. articles on science education, social science education, mathematics education and technology education) in the education faculties are target group. In this journal, the target group can benefit from qualified scientific studies are published. The publication languages are English and Turkish. Articles submitted the journal should not have been published anywhere else or submitted for publication. Authors have undertaken full responsibility of article's content and consequences. *SDU International Journal of Educational Studies* has all of the copyrights of articles submitted to be published.

Hâkî'nin Süleymân-nâmesinde Harp Unsurları

Elements Related to Wars in Hâkî's Süleymân-Nâme

Kadir Alper*
Süleymân Demirel Üniversitesi

Özet

Klasik Türk Edebiyatı tarihi içinde hem Süleymân Peygamber hem de Kânûnî Sultân Süleymân'ın hayatlarını ayrı ayrı işleyen eserler yazılmıştır. Tümüne müşterek olarak Süleymân-nâme ismi verilmiştir. Kânûnî dönemi ile ilgili olan Süleymân-nâmelerde bazen padişahın tahta çıkışından ölümüne kadar olan olaylar ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi bazılarında da sınırlı bir döneminden söz edilmektedir. Hâkî'nin Süleymân-nâmesi ise 1553-1555 yılları arasındaki İran Seferi ve Amasya Antlaşması ile sonuçlanan olayları içeren bir mesnevidir. Süleymân-nâmelerde siyasi, sosyal, askeri, ekonomik konularla ilgili pek çok bilgi görülebilmektedir. Kânûnî'nin döneminden bir kesiti anlatan Hâkî, olayları gözlemci bakış açısı ile anlatmaktadır. Harp zamanını nakleden ve bu nedenle harp edebiyatı açısından da önem taşıyan eser, 16 yy. manzum tarihleri içinde edebî bir belge olarak önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Kânûnî Sultân Süleymân, Mesnevi, Savaş, Tarih

Abstract

Classical Turkish Literature is known to have works that have been written on two different Suleiman, one that refers to the king Solomon, the other to the Ottoman ruler Suleiman. Literary works on the two personalities are named Süleymân-nâme. Those which tell about Suleiman the Magnificent describe either the period from his rising to the throne to his death or a certain event during his time. A case in point is Hâkî's Süleymân-nâme a work in the form of Mesnevi which describes the Ruler's war over Iran between 1553-1555 and on the treaty of Amasya thereafter. This kind of work is used to report a lot of information on politics, economics, military etc. Hâkî, the poet, reviews a time period from the Sultân's reign as a keen observer. The prose is particularly important as a documentary related to the 16th century in terms of wars at its time.

Key words: Classical Turkish Literature, Suleiman the Law-maker, Mesnevi, Wars, History

GİRİŞ

Harp edebiyatı, savaş ortamında bulunmuş ya da savaşın yapıldığı dönemi yaşamış şahısların ortaya koymuş oldukları manzum, mensur edebi ürünlerle ortaya çıkmıştır. Zamanla gelişen ve çeşitlenen bu edebiyatın zenginliği, bir milletin ulusal tarihinin köklülüğü ile uygunluk göstermektedir. Türklerin Orta Asya'da bulunduğu dönemlerde Orhun yazıtlarında, koşuklarda, yuğ törenlerinde (Köprülü, 2003, s. 95) izleri görülebilen harp edebiyatı örnekleri, Anadolu ve Balkanlara geldiği dönemden itibaren çeşitlilik gösterir. Dâsitânî halk hikâyeleri, Hamzâ-nâmeler, gazâvât-nâmeler, Battal-nâmeler, Saltuk-nâmeler, fetih-nâmeler, Murâd-nâmeler (Ceyhan, 1994; Kesik, 2009; Kadric, 2008), Selim-nâmeler (Argunşah, 2009), Süleymân-nâmeler vb. bu dönemin eserleridir (Levend, 2000, s. 4). Gazâ düşüncesinin müşterek olduğu bu tarz eserler, muhtevastaki küçük farklılıklara göre adlandırılmışlardır (Levend, 2000, s. 4-5). Savaş konulu eserler, yazılı ilk edebi örneklerden; günümüzde telif edilen eserlere kadar manzum ve mensur olarak çeşitlenerek artmaya devam

* İletişim: Kadir Alper, SDÜ Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, kadiralper@sdu.edu.tr

etmektedir (Gülşen, 2008, s. 85-89). Osmanlı tarihinde, Sultan Süleyman döneminde, cereyan eden sefer, savaş, fetih ve muahedeler çerçevesinde telif edilen Süleymân-nâmeler (Karataş, 2009) de harp edebiyatının önemli örneklerinden biridir.

Osmanlılar, Anadolu coğrafyasında Selçukluların bakiyesi olarak küçük bir beylik iken takriben iki yüz elli yılda “cihan imparatorluğu” kurmuşlardır. Beylik, dönemin şartlarına göre babadan oğula geçen bir sistemle yönetiliyor, âkil insanlar da yönetimde etkin bir konumda bulunuyorlardı. Dönemin siyasî ve sosyal şartlarını çok iyi değerlendiren Osmanoğulları, kısa zamanda kontrollü bir strateji ile dairesel bir şekilde genişleme sürecine girmişlerdir. Beylikten imparatorluğa doğru ilerleyen bu süreçte idarede; ekonomik, sosyal, siyasal, askeri açılardan çok kapsamlı bir yönetim ve organizasyon kabiliyetinin olması gerekiyordu (Ed. İhsanoğlu, 1994, s. 8-40). Bu bağlamda çağının şartlarında Osmanlılar, güçlü bir yönetim sistemi, buna dayalı olarak da güçlü bir ekonomik yapı oluşturmuşlardır. Daha çok tımar sistemine dayalı ekonomik yapı da güçlü ve seri hareket edebilen bir ordunun vücuda gelmesini temin edebilmiştir.

Hiyerarşik bir yapı olan orduda ise devlet başkanı konumunda olan pâdişâh, aynı zamanda tüm orduların başkomutanıdır. Beylerbeylikler, eyaletler ve yeri geldiğinde bağlı bulunan devletlerin askeri güçleri, büyük bir askeri güç oluşturuyorlardı. Sayısal çokluğun yanında niteliğe de önem veren Osmanlılar, ihtiyaçlara göre oluşturdukları askeri sınıfları zamanın teknolojisine uygun askerî teçhizatla donatmışlardır. Nicelik ve nitelik bakımlarından mükemmellik, en küçük rütbeli neferden sultana kadar üstün meziyetler, kuruluş ve yükselme döneminde hassasiyetle gözetilen özelliklerdendir.

Şeh-nâme vezin ve üslûbu ile telif edilen *Süleymân-nâme'de* de sözü edilen özellikleri görmek mümkündür. Klasik edebiyatta Osmanlı tarihi ile ilgili olan Süleymân-nâmeler, Kânûnî Sultân Süleymân'ın hayatından kesitler ihtiva etmektedir. Bu eserlerden bazıları, Sultân Süleymân'ın tahta çıkışından ölümüne kadar olan olayları içerdiği gibi bazıları da birkaç yılı kapsayan olayları anlatmaktadır. Niğde Kadısı Hâkî'nin padişahın emri üzerine telif ettiği 5176 beyitlik mesnevi biçimindeki eseri, sultânın Amasya antlaşmasıyla sonuçlanan İran seferinden söz etmektedir. *Süleymân-nâme*, pek çok açıdan incelenmeye açık bir eserdir. Yukarıda kısaca aktarılan bilgilerden sonra mesneviye harp çerçevesinde seçilen bazı başlıklar altında bakılmaya çalışıldı.

HÂKÎ'NİN SÜLEYMÂN-NÂMESİNDE HARP UNSURLARI

Devlet Başkanı ve Başkomutan Konumundaki Kânûnî Sultân Süleymân'ın Vasıfları

Eserin pek çok yerinde Kânûnî Sultân Süleymân'ın üstün vasıflarından söz edildiği gibi mesnevi tertibindeki sıraya göre sultânın övgüsünün bulunduğu kısımda [30 -112. beyitler arası] sözü edilen vasıflar muhtasar olarak anlatılır. Bu kısmın bâb başlığı şöyledir:

Büyüklük ve kudret göğünün yüce sultânı ve ulu hâkânı, huzur ve baht açıklığının en üstün şâhı; cihân mülkünde Allah'ın gölgesi, denizlerin hâkânı ve karaların sultanının övgüsü anlatıldı: Cihânı elinde tutan şâhların şâhı (Kânûnî Sultân Süleymân), yüksek karakterli, üstün seciyeli başı dik ve onurludur. Onun (bahtının) yıldızı uğurludur (bu nedenle her zaman üstündür)o dünyayı adaletiyle elinde tutar ve onun bağışlayıcılığı, emniyeti gökyüzü gibi kuşatıcıdır. O sultân, felek meydanının aslanı ve safları yaran kahramanıdır. O, peygamberin yolundan giden onurlu (bir) başkomutandır. O sultân, yeryüzü tahtında Allah'ın ışıldayan gölgesidir. Ay ve güneş, ışığını onun (kapısının) eşliğinden alır. Makamı yüce olan şâhların şâhı, cihânı alan Sultân Süleymân Hân (savaşmak için) asil atına bindiğinde; düşman, doğu ve batı istikametinde kaçacak yer arar. Gök kubbe gibi eğri kemanını tutup (düşmana) nişan alsa Sam ve Kahraman ona karşı gelemmez. Çünkü O, felek meydanını savaş meydanına çevirdiğinde ay ve güneş (dahi) onun nişangâhı olur. Ateş gibi (yakıcı) kılıcını eline alsa krallar onun heybetinden kırılırlar. Dönüp duran felek aslanına binerek gaza ettiğinde uçsuz bucaksız meydanlar onun naralarıyla dolar.

Demir mızrağını eline aldığı anda ise felek titrer zaman ve zemin (bu yüzden onun sadâlarıyla) inler. Altın kemendini düşmana attığında o kement, düşmanın canını boynunu bir yakalar. Cihan bağının gülü, başı dimdik servisi, şahların şahı ve dinin sultanı Sultân Süleymân Hân bütün küfür ehlinin elde ettiklerini yakıp yıkarak [onların bunca zamanki] kazançlarını (hazin) inlemelere çevirmiştir...

Müellif, fırsat buldukça *sultân-ı gerdûn-makâm*, *cihângîr-i ser-efrâz*, *cihândâr-ı adl ü dâd*, *şehen-şâh-ı dîn*, *sultân-ı din* gibi ifadelerle devletin başı ve tüm orduların başkomutanı konumunda olan sultânı yüceltmektedir. Bu durum, aynı zamanda esere hâkim olan bakış açısını da ortaya koymaktadır. 46 senelik hükümrânlığının takriben 11 yılını savaş meydanlarında geçiren Kânûnî'nin üstün özellikleri, devlet adamlığı ve komutanlığı; din, adâlet, emniyet, cömertlik, merhamet, yeri geldiğinde adaleti temin amacıyla gazap etme kavramlarıyla birlikte anlatılmaktadır. Söz konusu yaklaşım ve bakış açısı savaşın, barışın, yönetim anlayışının hukukî ve felsefî temellerini de göstermektedir. Bu bağlamda müellif, resmi bakış açısıyla erdemli sultânın önderliğinde hareket eden ordunun savaşı da barışı da dinin emirleri doğrultusunda yaptığı imajını oluşturmaktadır:

Melekdür melekveş ħalîm ü selîm
Süleymân Ħân ibn-i Sulţân Selîm [183]

Bir melek-ĥû pâdişâh-ı heft kişversün bülend
İrmesün ĥüsnüñ bahârına ĥazân idüp güzend
Taĥuben küffâr u mülĥid boynına ĥâm-ı kemend
Dest ü pâyin bağlayup a‘dâ-yı dîñüñ bend bend
‘Asker-i İslâm ile manşûr u şadân ol yûri [Muhammes-f]

Ayrıca yukarıda, muhammesin altıncı bendinde yedi iklimin melek hasletli pâdişâhına dua eden şair, bendin sonuna doğru pâdişâha seslenmektedir. Müellif; sultândan, dine açıkça karşı gelenlerle dinden dönenlerin boynuna, el ve ayaklarına (tutsaklık) kemendi dolmasını, bu halde kendisinin (pâdişâhın) İslam askeri arasında huzur ile yürümesini istemektedir.

Osmanlı askerleri din yolunda olmakla başları diktir ve çokluklarıyla da yeryüzünü kaplamışlardır:

Cihâni tatar ser-firâzân-ı dîn
Ķamu ‘asker olur ser-â-ser zemin [375]

Süleymân-nâme'nin pek çok yerinde Kânûnî, üstün vasıflarıyla teşbih ve mecaz üzerinden anlatılırken 12 beyitte yine sözü edilen sıfatların yanında doğrudan ismi zikredilmek suretiyle yer almaktadır.

Ordu Komutanı Konumunda Olan Vezir-i Azam Rüstem Paşa'nın Vasıfları

Klasik mesnevi tertibinde sultândan sonra baş vezirin vasıflarının anlatıldığı bölümün [113 -144. beyitler] başlığı da şöyledir:

En büyük vezir ve kumandan, (Süleymân Peygamberin veziri Âsaf gibi) cihânın güven bulduğu ve felek tezgâhında dokunan işlerin ilan edicisi, onurlu, başı dik fâtilh, Rüstem (Paşa)'in övgüsü beyân edildi : [Nr. 5a]

Dinin emirlerini yerine getirmeyle başı dik olan Vezir (Rüstem Paşa) ilme, din ve yakîn (bir şey hakkında kesin malumata sahip olma) bilgilerine sahiptir. O; İlim, hak ve adâletle hükmeder, dört bir tarafa da cömertlik ve bağışta bulunur. Araştırma, inceleme hususunda ince ve esaslı görüş sahibidir. Bütün dünya ona hürmet etmekte, melekler (dahi) onun hizmetinde bulunmaktadır. (Rüstem Paşa) büyüklük ve heybetiyle (rezmde) aslanlar gibi kan saçıcı, yiğitlikte de zamanın parsı ve

kaplanı(gibi)dir. Onun (Rüstem Paşa'nın) gücü karşısında dünyanın bütün pehlivanları âciz olduğu gibi kâfirler de başları önlerinde ve aşağılanmışlardır. O, aydınlığın ta kendisidir, onun adaletli ve doğru yönetimiyle dünya huzur bulmaktadır. Dini, İslam'ı ve adaleti himaye eden vezir, dört yana canlılık ve cömertlik vermektedir. Her karmaşık ve zorlukta varlığı hayat verici olan vezir, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan sultânın emrindeki ülkeler fetheden kumandandır. [122 -123] Rüstem Paşa, ilim irfân meclislerinde boy gösteren bir serv-i revân, savaş meydanlarında da kükreyen bir aslana teşbih edilmiştir. [125] Pâdişâhtan sonra o kadar yüce bir makamı temsil etmektedir ki sultân, peygambere vekildir, vezirizam da sultâna vekâlet etmektedir. [133]

Anlatımında resmî ve olumlu bakış açısını devam ettiren şair, savaşta mücadelenin ve barışta da ilim, irfân meclislerinin hakkını veren bir devlet adamı – komutan betimlemesi yapmaktadır. Halifenin halifesi olma yönünden de makamının kutsallığı bulunmaktadır. Şair, Rüstem Paşa'yı temsil ettiği makâma uygun bir karakterde görmektedir:

Adı Rüstem-i şîr amma melek
Tutup emrini cân ile nüh felek [1139]

Şehen-şâh-ı devrâna maqbûl-i hoş
Ser-i pehlevânân u serdâr-ı ceş [1140]

Alt Kademedeki Komutanların, Beylerin Vasıfları

Ordu; savunma ve savaşma maksadıyla kurulmuş hiyerarşik bir sistemdir. Eserde daha alt kademedeki komuta heyetlerini, hiyerarşideki konum ve sorumluluklarına göre, bey, mîr, serdâr, ağa, çavuş ismiyle anılan komutanlar oluşturmaktadır. Bu komutanların vasıfları özetle şöyledir:

Mîrler, ağalar; Gelen fermana itaatle dört bir yandan askerleriyle gelip hazır olurlar. [645-651]

Gelürler ağalar emirân bile
Turup pehlevânân u şîrân bile [680]

Böyle bir görevde bulunmanın huzur ve sevinciyle gayet disiplinli ve düzenle tertip olmuşlardır:

Gelür cümle kul hıdmete şâd-mân
Ağalar dağî mîrler kâm-rân [681]

Müzeyyen müretteb vezîr ü emîr
Ağalar dağî herbiri şîr-gîr [682]

Ağalar, mîrler çoklukları, tertibi ve yol göstericilikleriyle yıldızlara teşbih edilmiştir:

Müretteb turup cümle encüm-mişâl
Kamu nîk-baht u kamu nîk-fâl [683]

Savaşmaya hazır olduklarının ve sultânlarıyla iftihar ettiklerinin emaresi olan naralarıyla sultânın karargâhında cem olurlar. Vezirler, ağalar, mîrler timsahlar gibi zırhlı, kaplanlar gibi de savaşmaya hazırdırlar. [684-686]

Askerlerin vasıfları

Osmanlı askerleri; yiğitlik, cesaret, atılganlık ve savaşçılık yönünden ejder, aslan, kaplan, panter gibi yırtıcı, vahşi varlıklara benzetilmektedir:

Felek-fer ü bebr ü peleng-i zamān
Sebük-seyr ḥandān u gerdūn-tüvān [2912]

Cihān tevseni gibi ejder-miṣāl
Cihāngīr ü serbāz ü āteş-fi'āl [2913]

Çekildi çün ol ejdehā-yı dilīr
Hemāndem ṭurup ol şeh-i şīr-gīr [2914]

Asker her zaman savaşa hazır olmalıdır. Eğer askerin savaşma kabiliyeti yoksa derhal düzeltilmesi için mehil verilir. Bu müddetin sonunda da asker nitelik ve nicelik açısından kusursuz hale getirilir. [783-785]

Diğer yandan asker sayıca çok olmalıdır eğer düşmana mukabil gelecek çoklukta asker henüz yok ise rezm yerine bezm edilmelidir:

Eger az ise 'askeri rezm için
Otursun cihāngīrlere bezm için [786]

Savaşa hazır hale gelen askerler yürüdüklerinde adeta ateş saçan ejderlere teşbih edilmişlerdir:

Buyurdı ki 'asker yürüsün hemān
Olup her biri ejdehā-yı demān [977]

Askerler tepeden tırnağa zırlı ve silahlıdır, ellerinde kılıç, mızrak ve baltalar bulunmaktadır. Okçular, atlılar ve piyadeler askerin tertip sırasını da göstermektedir:

Ele alalar tīğ ü tīr ü teber
Kemāndār u esb-efken ü şīr-i ner [979]

Alay düzeninde saflar halinde ilerleyen askerler canlarını hiçe sayan koşturan aslanlara benzetilmişlerdir:

Yürüyüp alaylar ṭuta şaf-be-şaf
Segirdüp kamu şīrlere cān-be-kef [980]

Doğruluk ve adaletin aslan yürekli askerleri, gece gündüz huzurla pâdişâhın hizmetinde bulunmaktadır:

Rikābında olup şeb ü rüz şād
Ṭolup 'asker-i şīr-dil-i 'adl ü dād [160]

Asker, İslam askeridir. Sultān bu askerin arasında seçkin ve huzurludur. [Muhammes I-f]

Askerî Casusluk Faaliyetleri

Osmanlı ordusunun şiddetli gücü yanında düşmanı sürekli gözleyen ve Osmanlı karargâhına bilgi aktaran casusları bulunmaktadır: 132. Bâb :“*Sultân-ı ‘âdil ü pâdişâh-ı mu‘tedil alay bağlayup Kırs üzre qarîb olduḡda [110b] cāsūs-ı şîr haber irgürdi ki şeh daḡı alayıyla Kırs üzre yetiḡdi*”

Ki cāsūs iriḡdi o şehden nihân
Ki gelmiş iriḡmiş şeh-i bed-niḡân [2813]

Savaş aletlerinin tasviri

Pâdişâhın ordunun başında bulunduḡu bütün seferlerde; savaş araç, gereç ve mühimmatının tedarikinin teminine yönelik toplantılara pâdişâh nezaret etmektedir:

“*Sultân-ı ‘âli-cenâb vü pâdişâh-ı zerrîn-rikâb hurşid-i kâm-yâb ü cihângir çün âfitâb divân-ı ‘âli kılup cemi‘ erkânla mühimmât-ı sefer için divân itdiler*” [V. 23a]

Savaşta, dönemin her türlü kesici, delici ve ateşli silahları kullanılmaktadır:

Top, Tüfek, ok, yay, kılıç, gürz, kemend, nîze ve atlar

Tüfekler ve toplar, savaş meydanında gök gürültüsü gibi sesler çıkarırken şehir; arslan, kaplan, timsah gibi yırtıcı, cesur askerlerle dolmuştur:

Atup her biri r‘ad gibi tüfeng
Ṭolup şeh şîr ü peleng ü niheng [1246]

Atar cümle şîrân u mirân tüfeng
Daḡı ṭoblar hemçü şîr u peleng [1480]

Tüfek, ok, yay ve kılıçlar kaplan-misâl askerlerin ellerindedir diğerk taraftan şair asker sayısı hakkında kesin rakamlar bildirmektedir:

Konar çevreye on iki bin peleng
Tutup tîr ü tîḡ u kemân u tüfeng [3861]

Tüfeḡin, topun uzaktan imha edici özelliğini üstü kapalı eleştiren şair, askerlerin yakın dövüş isteğini yırtıcı ve avcı varlıklar üzerinden anlatmaktadır:

Koyup topu terk eyleyelim tüfeng
Olup şîr u bebr u peleng ü niheng [4164]

Ejderha gibi heybetli atlara binen süvariler, ellerinde gürz, kemend ve kılıçlarla savaşır; Ellerinde kılıçlarıyla savaşan beyler savurdukları kılıç darbeleriyle can almaktadırlar:

Süvâr oldı bir ejdehâveḡ semend
Alup tîḡ-ı hünin ve gürz ü kemend [4378]

Virün gürz ü tîḡ ü kemân u kemend

Eger nīze vü tīr yāhūd semend [912]

Ki ferdā kamu mīrler cān-feşān
Binüp esb ala ele tīr ü kemān [1944]

Gemiler, Kadırgalar

Yelkenli gemiler ve kadırgalar Osmanlı donanmasının önemli bölümünü oluşturur; görevleri sona erdiğinde kendilerine korunak olan yerlere yavaşlar:

Cemi’-i sefīn yüz sürüp hem-çü bād
Gelürler kenāre bulurlar murād [5123]

Düzülmüşdi kaçırğalar muntazır
Olur cümle şeh girmege müftehir [1463]

Düşmanın Tasviri

Adâlet ve doğruluğun timsâli Kânûnî Sultân Süleymân’ın başında bulunduğu ordunun savaş meydanında karşısına çıkan orduyu yöneten şâhın vasıfları, daha çok olumsuz bir biçimde şu şekilde anlatılır:

O Şâh (Tahmasb)’ın işi gücü hile, düzen ve aldatmadır yaptıklarıyla elde ettiği kazancı da çapulculuk ve zulümdür:

İşi vü gücü mekr ü hud’ ü firīb
Hemān kârı vü kesbi zulm ü nehīb[814]

Safevî hükümdârı Şâh Tahmasb, savaşta her türlü şeytanî işleri yaptığından zerreden dahi küçük ve düşüktür.

Virüp niçe iblisi başına hem
Velī rezmdde zerreden daħī kem [815]

Dünyayı kargaşaya ve mazlumların feryadına boğan [816] şâh, sözde şâhtır. Aslında kalbi itibarıyla dinden uzak, imandan mahrumdur bu sebeple gücü yettiğince zulüm ve haksızlık etmektedir:

Adı şâhdur gönül ilhâdda
Güci irdüğine zulm ü bî-dâdda [817]

Güçsüzlere zulüm etmekten çekinmeyen, sözleriyle âleme ateşler saçan şâh, savaş gördüğünde uçacak kaçacak yer arar:

Çoşan söylese ‘âleme od saçar
Velī rezm görse kaçar vü uçar [818]

Safevî Şâhı Tahmasb ve mahiyetinin; Osmanlı askerleriyle yiğitçe, mertçe savaşmaktan uzak olduğunu şair, sūfî - sâfî sözcüklerinin söyleyiş ve mânâ ilgisiyle bir sonraki beyitle de irtibatlandırarak anlatmaktadır. Tahmasb’ın dinî liderlik vasfının ve savaşçılık yeteneğinin sorgulandığı söz konusu beyitlerde, şâhın her iki konuda da yetersizliği vurgulanmaktadır:

Çü şūfī disen gönli şāfī degül
Eger şeh disen rezme vāfi degül [819]

Ne hālin bilüp bir arada turur
Ne asker çeküben mukābil yürür [820]

Şair, Osmanlı resmî bakış açısıyla düşman konumunda bulunan Tahmasb'ı ve mahiyetini her fırsatta aşağı görme eğilimindedir. Bu durum, Osmanlı ordusunun fizikî gücünün bir yansıması olarak görülse de askerin moral ve motivasyonu açısından da bir çeşit propaganda özelliği taşımaktadır.

Karargâh

Karargâh (Otağ), pâdişâhın ve vezirlerin bulunduğu yerdir. Burada her zaman protokol kuralları uygulanmaktadır. Pâdişâhın İzmit önlerinde kurulan otağı oldukça görkemlidir, feleklerin bağrına ulaşacak kadar mübalağalı bir heybeti vardır:

Çonup İznikimid önünde otâk
İrüp şadr-ı eflâke 'ayyūka tāk [1690]

Bu üşlûb u āyīn ile ol emīr
Düşüp önüne niçe bīn şīr-gīr [1691]

Ordunun intikali, konaklaması, güvenliği ile ilgili her türlü karar otağ içinde alınır. “Şāhib-i 'izz ü celāl ü müşāhib-i 'azimet ü iqbāl sulţān-ı berrin ü şehen-şāh-ı bahrīn sa'ādet ü devlet ü 'izzet ü ref'et ile otâğ-ı hümāyūn Akşehir'e maşar fermān kıldılar” bâbında karargâhın Akşehir'de kurulması kararlaştırılmıştır:

İrişdi çün Akşehr'e ol pâdişāh
Şehen-şāh u sulţān u zıll-ı İlāh [1917]

Çuruldı otâğ-ı hümāyūn 'ayān
Aşup bāb-ı 'āliye hırz-ı emān [1918]

Olup mīrler şīrler hem-'inān
Çururlar selāmlaya tā kim o hān [1919]

Çü geldi cihāngīrler hem-'inān
Olup ejdehālar gibi hūn-feşān [1920]

Gelür kevkeb ile şehen-şāh-ı dīn
Otâğa koyup oldı çün ol emīn [1921]

Selām eyleyüp 'askerine o şāh
Nüzül itdi sulţān-ı 'ālem-penāh [1922]

Otağın etrafında silahlı, zırhlı ve ellerinde bayraklar olan muhafızlar bulunmaktadır:

Müselliḥ kamu şanasun ki āhenīn

utup ellerinde direfş-i gzn [1528]

urulmuş otĝ-ı hmyn 'ayn
Hvlide bunlar olup psibn [1529]

SONUÇ

Hk, *Sleymn-nme* adlı eserini Niĝde kadsyken pdişhn emriyle telif etmiştir. Eserde, Knn'nin mahiyetinde yürütülen Van, şirvan, Revan, Isfahan, Nahcivan gzerghlarındaki sefer ve savaşlar tasvir edilmektedir. 5176 beyitten oluşan ve mesnevi nazım şekliyle telif edilen eser; edebi, tarihi açıdan özellikle de harp edebiyat açısından önem taşımaktadır. Dönemin siyasal, askeri, sosyal zihniyetinin yansıması *Sleymn-nme*'nin neredeyse tamamında görülebilmektedir. Saray tarafından grevlendirildiĝini eserinde ifade müellif, seferin başlangıcından, anlaşma ile sonuçlanmasına ve ordunun tekrar İstanbül'a dönüşüne kadar olan safhaları resm bir üslup ve bakış açısıyla anlatmaktadır. Özelde Hk'nin eserinde, genelde bu tarz eserlerde emir-komuta anlayışı, düşmana bakış açısı, askerlerin ve komutanların askerlik vasıfları, dönemin savaş teçhizatı vb. harple ilgili pek çok bilgiye tesadüf edilmektedir. Klasik edebiyat dairesi içinde bilhassa 15, 16 ve 17. yüzyıllarda yoĝun olarak verilen şeh-nme, fetih-nme, zafer-nme, gazvt-nme, Selim-nme, Sleymn-nme gibi eserler edebi kıymetlerinin yanında tarihi, sosyolojik, antropolojik pek çok bilgiyi içermektedir. Harp sürecini ve ann gözlemci bakış açısıyla, edeb bir dille anlatan eserleri çok yönlü olarak incelemek gerekmektedir. Bu tür eserlerin ortak olan ve olmayan taraflarıyla, ĝh Srr Levend'in aıĝ yolu genişletilerek, kll olarak tasnif ve tahlile ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Argunşah, M. (2009, Fall). Türk Edebiyatında Selmnameler. *Turkish Studies*, 4(8), 31-47
- Ceyhan, A. (1994). Bedr-i Dilşd Murd-nmesi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Gülşen, H. (2008). Milli Mücadele Döneminde Savaş Edebiyatmz. *İlmi Araştırmalar*, 25, 85-96.
- İhsanoĝlu, E. (1994). Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi. İstanbül, İRCİCA.
- Kadric, A. (2008). Murd-nma. Orientalni İnstut u Sarajeva, Sarajeva
- Karataş, A. (2009-Bahar). Sleymn-nmeler. *Yaĝmur dergisi*, 42.
- Kesik, B. (2009). *Derviş Paşa Murd-nmesi*. Giresun, Kiraz Ofis Baskı Merkezi
- Kprl, M. F. (2003). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara.
- Levend, A. S. (2000). *Gazavt-nâmeler ve Mihaloĝlu Ali Bey'in Gazavt-nmesi*. Ankara, TTK Yayınları

Elements Related to Wars in Hâkî's Süleymân-Nâme

Kadir Alper[†]

Süleyman Demirel Üniversitesi

Extended Abstract

In our classical literature, the source of inspiration of the works known with the names of gazâvât-nâme, fetih-nâme, zafer-nâme, Selîm-nâme, Süleymân-nâme is mostly Firdevsî's *Şeh-nâme*. These works include a lot of literary, historical, sociological, anthropological, etc. information. They are accepted as the literary documents since a great deal of them were written by the poets witnessing the era. In our literature history, lots of works which separately analyze the lives of Süleyman The Prophet and Süleyman The Magnificent have been written, and they have been all called Süleymân-nâme.

Classical Turkish Literature is known to have works that have been written on two different Suleiman, one that refers to the king Solomon, the other to the Ottoman ruler Suleiman. Literary works on the two personalities are named Süleymân-nâme. Those which tell about Suleiman the Magnificent describe either the period from his rising to the throne to his death or a certain event during his time. A case in point is Hâkî's Süleymân-nâme a work in the form of Mesnewî which describes the Ruler's war over Iran between 1553-1555 and on the treaty of Amasya thereafter. This kind of work is used to report a lot of information on politics, economics, military etc. Hâkî, the poet, reviews a time period from the Sultân's reign as a keen observer. The prose is particularly important as a documentary related to the 16th century in terms of wars at its time.

Key words: Classical Turkish Literature, Suleiman the Law-maker, Mesnewi, Wars, History

[†]Corresponding Author: *Kadir Alper, Suleyman Demirel University, Education Faculty, Department of Turkish Education, kadiralper@sdu.edu.tr*